

TANULMÁNYOK

Berke Gyula

A munkajog és társadalombiztosítási jog oktatása és kutatása a pécsi jogi karon

A munkajog oktatása és kutatása Rudolf Lóránt működése alatt (a kezdetektől 1973-ig)

„A munkajogtudomány oktatásában és művelésében illetőleg egyáltalán a munkajog léte, jogrendszerbeli pozícionáltsága szempontjából a szocialista társadalom a szó igazi értelmében vett forradalmat jelentett.” E megállapítással kezdte Román László a munkajogtudománynak a pécsi jogi karon való művelése történetének áttekintését 1980-ban.¹ E forradalom lényegét abban látta, hogy a kapitalizmusbeli állapothoz képest egységbe vonta a magán munkajogot és a közjogi munkajogot. Ez a folyamat az 1949. évi Alkotmánnyal tetőzött, amelynek révén – Román László álláspontja szerint – bekövetkezett a munkajog önálló jogággá válása.

A munkajog oktatásának kezdetei a pécsi jogi karon Rudolf Lóránt működéséhez kapcsolódnak. Rudolf Lóránt (1904, Esztergom – 1979, Pécs) 1946. november 30. napján lett a kereskedelmi és váltójog tanára a pécsi jogi karon,² ám tevékenységét ténylegesen csak 1947 márciusában kezdte meg. Jogi doktorátusát 1928-ban Budapesten szerezte, majd joggyakornok volt Kecskeméten és Budapesten. 1937-ben tett ügyvédi-bírói (egységes) vizsgát, majd 1938-ban képesítették magántanárrá értékpapírok és pénzügyetek tárgykörben, ugyanebben az évben a Pécsi Törvényszék bírójává nevezték ki. 1943-ban szerzett egyetemi rendkívüli tanári címet. 1945-ben a Budapesti Törvényszék elnöke, 1946 áprilisában a Budapesti Ítéletábrla bírója lett. Ezt nem sokkal követte pécsi nyilvános rendes tanári meghívása. Röviddel pécsi tevékenységének megkezdését követően a Kar dékánjaként tevékenykedett (1948-49). 1974-ben a(z) egységes, azaz a polgári jogot és a polgári eljárásjogot is felölelő Polgári Jogi Tanszék vezetőjeként vonult nyugdíjba. Román László említett, 1980-ban született dolgozatában úgy fogalmazott, hogy „a kereskedelmi és váltójogászból lett polgári jogász Rudolf Lóránt....később is „megmaradt” polgári jogásznak.” Ugyanitt úgy jellemzi tudományos munkásságát, hogy „bár Rudolf Lóránt munkajogásznak is vallotta magát, tudományos munkásságában a munkajogi írások száma elenyésző, s ezek is inkább aktualitásokra vonatkoznak; nem

* A tanulmány másodközlés; megjelent a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar pécsi működése megkezdésének 90. évfordulója alkalmából a Kar által kiadott emlékkötetben (szerk.: Ádám Antal).

¹ Román László: A munkajogtudomány. In: Csizmadia Andor (szerk.): Fejezetek a pécsi egyetem történetéből. Pécs, 1980, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 229. o.

² Kereskedelmi jogi munkásságának áttekintését ld. Kecskés András: A kereskedelmi jog régi professzorai Pécsen: Bozóky Géza és Rudolf Lóránt. In: Kajtár István (szerk.): Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008), Pécs, 2008, PTE ÁJK.

érintették a munkajog kardinális problémát.”³ Mintegy fél évszázad távlatából vitathatatlan, hogy Rudolf Lóránt terjedelmes magánjogi (kereskedelmi jogi, váltójogi, polgári jogi, gazdasági jogi) irodalmi munkássága mellett viszonylag kis számban publikált munkajogi tárgykorben, az azonban már kevésbé egyértelmű, hogy munkásságában nem érintette a munkajog alapvető kérdéseit. Alább igyekszünk röviden bemutatni ilyen tárgyú dolgozatait is.⁴

Kajtár Istvánnak a Kar képzési rendszerét az 1945 és 1948 közötti időszakban vizsgáló dolgozata⁵ utal arra, hogy a tárgyalt időszakban a tanszékek közül a Kereskedelmi és Váltójogi Tanszék tevékenységében következett be a legerősebb változás, egyebek mellett azzal, hogy megjelent a munkajog oktatása. Ez az ún. munkástanfolyam tanulmányi bizottságában merült fel és a tárgy 1947. szeptemberében kiskollégiumként került be a Kar tanrendjébe. Oktatásával Rudolf Lórántot bízta meg a Kar. Kajtár István a Kari Tanács jegyzőkönyve alapján említi,⁶ hogy a Karon akkoriban szokásos volt, hogy a Kar tagjai minden tanévben pályatételeket hirdettek. Ezek célja az volt, hogy a hallgatóság a tudományos elmélyedéshez, a szaktárgyak körében felmerülő kérdések elemző elgondolásához, és jogászai megoldásához hozzászokjon. Az 1946/47. tanévben kiírt pályatételek között a magánjog körében találjuk „A munkajog erkölcsi alaptételei” címűt. Ugyancsak Kajtár István lelta fel az 1946/47. tanév diplomadolgozatai között a munkajogból írt értekezést „Az ipartörvénytől a 8.620/1946. ME⁷ számú rendeletig” címmel.⁸ Megállapítása szerint a dolgozat felhasználta a jogi irodalom nyomdából szinte csak kikerült cikkeket, és a társadalmi fejlődés jelentős eredményeként említette a kollektív munkaszerződés gondolatának diadalát.

A munkajog főkollégiumként való oktatása az 1948/1949. tanévben indult meg Rudolf Lóránt előadásában, mégpedig heti 6 elméleti órában. Önálló munkajogi tanszék ebben az időszakban csak a budapesti jogi karon jött létre, a pécsi és a szegedi karokon nem. E karokon mezőgazdasági és munkajogi tanszék szervezésére került sor,

³ Ld. Román László 1. lábjegyzetben említett dolgozatát, 230. o.

⁴ Rudolf Lóránt fiatal kori dolgozatai között a munkanélküliséggel foglalkozót is találunk. Ld. Rudolf Lóránt: A munkanélküliség problémája. Berlin, 1931. A dolgozat a Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdában Esztergomban jelent meg, feltehetően annak okán is, hogy a szerző is esztergomi születésű volt. E körülmény tekintetében említésre méltó az a munkajog-történeti érdekesség, hogy Buzárovits Gusztáv Ágoston Péternek, a XX. század elején működött - később jelentős és ellentmondásos politikusi pályát befutott - magánjogásznak, illetve tulajdonképpen az első hazai munkajogásznak az apósa volt. Az ő kiadásában jelent meg Ágoston Péter első önálló munkája (A szövetszettek, 1900) is. Ágoston életpályáját és irodalmi munkásságát irathagyatéka alapján Ormos Mária, a PTE korábbi rektora dolgozta fel. Ld. Ormos Mária: A katedrától a halálsorig. Budapest, 2011, Napvilág Kiadó. E biográfia ismertetését, illetve Ágoston munkajogászai tevékenységének rövid bemutatását ld. Berke Gyula recenziójában, Pécsi Munkajogi Közlemények, 2012/1., 154. o.

⁵ Kajtár István (joghallgató): Pécsi jogi képzés változása 1945-1948 között (különös tekintettel ennek a jogtudat alakulására gyakorolt hatására), Pécs, 1975, 5. és 9. o. A szerző itt fejezi ki köszönetét Kajtár István professzornak a dolgozat rendelkezésre bocsátásáért.

⁶ Ld. Kajtár István előző lábjegyzetben említett mű, 27-28. o.

⁷ A rendelet a kollektív szerződésekről rendelkezett.

⁸ Ld. Kajtár István 5. lábjegyzetben említett mű, 30. o.

amelynek vezetőjévé Rudolf Lórántot nevezték ki.⁹ E tanszék 1958-ig működött. Ettől az évtől a munkajog oktatása a Polgári Jog I. Tanszék szervezeti keretében folyt az 1972/1973. tanévi átszervezésig.

Rudolf Lóránt egyetemi előadásai alapján viszonylag gyorsan, 1951-ben készült el a „Munkajog” című jegyzet,¹⁰ amely a szocialista munkajog feldolgozását adja joghallgatók számára. Noha a jegyzet kiadásának pontos időpontja nem rögzíthető, utólag megállapítható, hogy az minden tekintetben tükrözi a korszak átmenetiségét, illetve a munkajog, mint jogág és jogtudományos terület megítélésének bizonytalanságát. Az bizonyos, hogy a jegyzet az első Mt.¹¹ hatályba lépését közvetlenül követően látott napvilágot. A munkajogi joganyagot Általános és Különös Részben dolgozza fel 188 gépelt oldalnyi terjedelemben. Az Általános Rész 1. §-a a munkajog fogalmával, tárgyával és rendszerével foglalkozik. A szerző a munkajog fogalmi megközelítése során a munka és a munkaviszony fogalmából indul ki és részletesen bemutatja Marxnak és Leninnek a munkáról és a munkavégzésben megnyilvánuló társadalmi viszonyról megfogalmazott téziseit, illetve tárgyalja a jog, a jogrendszer és a jogágazat fogalmát. A munkajogot a szocialista jogrendszer oly jogágazatának tekinti, amelynek tárgya a társadalmi munkaviszony. A jegyzet jelentős terjedelmű történeti fejezetet is tartalmaz, amely már részletesen feldolgozza a szovjet munkajog fejlődését is, különös figyelmet szentelve az 1922. évi Új Munkaügyi Törvénynek. A jegyzet 3. §-a a szocialista munkaviszony és munkajog alapelveivel foglalkozik az 1949. évi Alkotmány rendelkezéseinek bázisán. A 4. § a jogforrástani alapokat tartalmazza,¹² és a munkajog forrásai körében általános és különös jogforrásokat különböztet. Utóbbiak körében a kollektív szerződés intézményét részletes elemzésnek veti alá. Az 5. § a munkaügyi szervezettel (e körben a párt, az állami szervek és a szakszervezetek szerepével), a 6. § a munkaerő-gazdálkodással foglalkozik. Az eddig említett fejezetek – amint erre utaltunk – tulajdonképpen az akkor már hatályos (1949. évi) Alkotmány munkajogi tárgyú rendelkezéseinek és az 1950-ig hatályba lépett (hatályban volt, illetve maradt) jogszabályoknak a feldolgozásával rögzítette a munkajog elméleti alapjaira vonatkozó tanokat. Csak a jegyzet 7. §-a¹³ emlékezik meg először az 1951-ben hatályba lépett Mt-ről és annak három végrehajtási rendeletéről, áttekintve ezek szerkezetét, személyi hatályát, az egyes fejezetek szabályozási tárgyát. Még az Általános Részben kapott helyet a 8. §, amely a „munkajogviszony” címet viselte. A szerző utal arra, hogy a jegyzet 1. §-ában már kifejtette a munkajogviszony fogalmát, ám jelzi, hogy „...nem vizsgáltuk meg ennek közelebbi sajátosságait és nem is vizsgálhattuk meg a Munka Törvénykönyvének idevonatkozó rendelkezéseit.” Ez arra enged következtetni, hogy a jegyzet Általános Részének 1-7. §-ai még az Mt. hatályba lépése előtt készültek el, majd a szerző ezek változtatása nélkül látott hozzá az új törvény (és végre-

⁹ Ld. Rudolf Lóránt: A civilizisztikai tudománycsoport kari fejlődése 1945-1974. között. In: Csizmadia Andor (szerk.): Fejezetek a pécsi egyetem történetéből. Pécs, 1980, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 216. o.

¹⁰ Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény, ET 2122. A szöveget ún. stencil technikával sokszorosították.

¹¹ 1951. évi 7. tvr. a Munka Törvénykönyvéről, amelyet 1951. január 31. napján hirdettek ki és február 1. napján hatályba is lépett, mégpedig végrehajtási rendeleteivel együtt.

¹² Itt utal a szerző arra, hogy „...önálló munkaügyi törvénykönyvünk még nincs...”(!).

¹³ Jegyzet 68. és köv. o.

hajtási rendeletei) feldolgozásához. Ezt tükrözi az is, hogy a 8. §-ban a korábban kifejtett tanait veti össze az Mt. rendelkezéseivel. A Különös Rész ezt követően már a hatályos tételes jog alapján tárgyalja a tananyagot, mégpedig szembevető részletességgel és alapossággal elemezve az egyes munkajogi jogintézményeket (a kódex rendszerét követve). A Különös Rész 6. §-a – az Mt. rendszerének megfelelően – az állami vállalatok munkaviszonyának tartalma körében tárgyalja a(z állami) társadalombiztosítást is, a még 1950-ben bekövetkezett igazgatási-szervezeti reformra tekintettel.

Rudolf Lóránt említett jegyzete volt a (szocialista) magyar munkajog egyik első rendszeres feldolgozása, az egyik első kísérlet a munkajognak, mint önálló jogágnak a megalapozására, alapelveinek, rendszertanának kimunkálására.¹⁴ A Magyar Jogász Szövetség VI. Kongresszusán, 1963. október 4-6. napján Rudolf Lóránt előadást tartott,¹⁵ amely előadás az igazságügyminiszter-helyettes referátumához kapcsolódott. Ennek első tematikus egysége a (szocialista) munkajog tudományos megalapozásának mintegy húsz esztendőnyi korszakát tekintette át. A szerző – a kor és az alkalom elvárásainak megfelelően – úgy foglalt állást, hogy „...munkajogunk úgyszólván semmitsem kapott az előző korszakok magyar tudományától örökségbe...”. „Munkajogi tudományunk így egyedül a marxizmus-leninizmus klasszikusaira, a szovjet tudomány által kidolgozott tudományos törvényekre, megoldásokra és tapasztalatokra támaszkodhatott.”¹⁶ A munkajogi tudomány megalapozásában jelentős szerepet tulajdonított a „gyors egymásutánban átdolgozott” jegyzeteknek is. A megelőző húsz év elméleti jelentőségű vitái közül kiemelte a munkajogviszony és kollektív jogviszony lényegével, a munkajog alapelveivel, rendszerével, az utasítási joggal és az igazgató mérlegelési jogkörével kapcsolatosakat.

A Kar „Studia Iuridica...” sorozatának 11. darabjaként látott napvilágot Rudolf Lórántnak a kollektív szerződés elméletével foglalkozó tanulmánya.¹⁷ Amint utaltunk rá, a szerző már 1951. évi jegyzetében is nagy érdeklődést mutatott a kollektív szerződés jogintézménye iránt. E dolgozat áttekinti a korszakban (lényegében a megelőző tíz évben) a kollektív szerződés intézményével kapcsolatosan kibontakozott vita valamenyi lényeges kérdését. Szembeötlő, hogy noha feldolgozta a szocialista munkajog hazai és szovjet irodalmát, sőt említést tesz a német, francia, svájci tanokról is, a hazai magánjogtudomány korábbi eredményeiről¹⁸ hallgat a szerző. A tanulmány a kollektív szerződéssel kapcsolatban a korszakban közhelyszerűvé vált kérdés tárgyalásával indul: „a

¹⁴ Román László az 1. lábjegyzetben említett dolgozatában megemlékezik arról, hogy Rudolf Lóránt önálló jegyzetét követően hamarosan az akkori három jogi kar munkajogi előadójával közösen is kibocsátott egy 390 oldal terjedelmű jegyzetet, ám ezt nem sikerült fellelnünk. Ld. Perbiró József – Rudolf Lóránt – Weltner Andor: Munkajog. Budapest, 1951, Jegyzetellátó Vállalat.

¹⁵ Közli: Magyar Jogász Szövetség VI. Kongresszusa, Hévíz, 1963. október 4-6., Budapest, 1964.

¹⁶ Uo. 312. o.

¹⁷ Dr. Rudolf Lóránt: A kollektív szerződés főbb elvi kérdései a szocializmusban. Budapest, 1960, Tankönyvkiadó (szerkeszti: a Pécsi Állam- és Jogtudományi Kar Tudományos Bizottsága), 1-29. o.

¹⁸ Pernecky Béla nagy jelentőségű monográfiáját (A kollektív munkaszerződés. Budapest, 1938.) egy (a 11. számú) lábjegyzetben említi a kollektív szerződés jogi természetének történetével kapcsolatosan. Más szerzők (Ágoston Péter, Meszlény Artúr, Szirtes Artúr és mások) figyelmen kívül maradtak.

kollektív szerződés szerződés-e avagy jogszabályi jelleggel bír-e.” Rudolf szerint már a kérdés feltevése is helytelen, mégpedig abból az okból, hogy a kollektív szerződés jogi formáját általában vizsgálni nem lehet, hanem mindig csak az adott történelmi helyzetben.¹⁹ Ennek okán ő inkább úgy teszi fel a kérdést, hogy adott korszakban szerződési vagy jogszabályi erőt kell-e adnunk a kollektív szerződésnek funkciói kibontakoztatása érdekében. A válasz érdekében áttekinti a kollektív szerződés funkcióinak fejlődését, és végül a szerződéses természet mellett foglal állást.²⁰ A tanulmány III. (záró) fejezete az új kollektív szerződéses szabályozásnál irányadó szempontokat összegzi. Kitér az alanyisággal kapcsolatos nézetekre (e körben a kollektíva jogi természetére), valamint a kollektív szerződés kötelező (átalakító) erejével kapcsolatos problémára.

Rudolf Lórántnak az elévüléssel foglalkozó monográfiájához²¹ kapcsolódóan, az azt követő tudományos vita eredményeit is feldolgozandó látott napvilágot a „Határidők a polgári jogban és a munkajogban” című kismonográfia.²² Ennek munkajogi része a munkajog tételes jogában szabályozott különböző határidők jogi természetével foglalkozik, de érinti a társadalombiztosítási jogi határidők kérdését is. 1966-ban megjelent dolgozata a munkajogi szabályozás differenciálódását elemezte.²³

Már nyugdíjba vonulását követően „Kézirat” megjelöléssel jelent meg 1977-ben Rudolf Lóránt 124 oldalnyi terjedelmű munkajogi tananyaga.²⁴ Bevezetője szerint annak anyagát kiegészítik az előadások, amelyek különösen fontosak a jegyzet kiadása utáni jogfejlődés megismerése céljából.²⁵ A jegyzet szerkezete sajátos: „A” jelzet alatt a hatályos jogszabályok (különösen az Mt.²⁶) szövegét közli, majd „B” jelzet (esetleg további betűkkel ellátott jelzetek) alatt tulajdonképpen kommentálja a joganyagot. Ekként a tananyag szigorúan igazodik az Mt. szerkezetéhez, nyolcadik fejezetében tárgyalva a társadalombiztosítást is.²⁷ E jegyzetet a kari oktatásban már nem használták, mert ekkor már Román László előadásainak anyaga képezte a tananyagot.

Rudolf Lóránt maradt a munkajog reprezentánsa a Mezőgazdasági és Munkajogi Tanszék 1958. évi megszüntetését követően is, amikor létrejött a Polgári Jog I. Tanszék. Ez – mint említettük – egészen az egységes polgári jogi és polgári eljárásjogi tanszék létrehozásáig működött és ebben az időszakban is Rudolf Lóránt volt a munkajog tantárgy oktatója. Az ekkor, az

¹⁹ Ld. a 17. lábjegyzetben említett mű 4. o.

²⁰ A tanulmány 16. oldalán utal a szerző az 1959 áprilisában megtartott „Harmadik Pécsi Polgári és Munkajogi Napok” konferenciára, amelyről egyéb források ez idő szerint nem állnak rendelkezésre.

²¹ Rudolf Lóránt: *Az elévülés*. Budapest, 1961, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

²² Rudolf Lóránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban*. Budapest, 1965, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

²³ Rudolf Lóránt: *A munkajogi jogszabályok differenciálódása*. Pécs, 1966.

²⁴ Rudolf Lóránt: *Jogi ismeretek II. A magyar munkajog*. Budapest, 1977, Tankönyvkiadó.

²⁵ Uo. 3. o.

²⁶ Az 1967. évi II. törvény (az ún. második Mt.).

²⁷ Az 1967. évi Mt. ekkor még 67-70. §§-ban tartalmazta a társadalombiztosítás legalapvetőbb szabályait is azzal, hogy a 70. § szerint a szolgáltatások feltételeit és mértékét külön jogszabályok határozták meg. A jegyzet ez utóbbiakat is tárgyalta.

1972/1973. tanévben foganatosított átszervezés²⁸ nyomán jutott mintegy két és fél évtizedes meghatározó szerephez a munkajog pécsi oktatásában és kutatásában Román László.

Román László (1927, Pacsa – 2001, Pécs) pályája a pécsi jogi karon (pontosabban az akkor egykarú egyetemen) 1952-ben, még jogi diplomájának megszerzése előtt indult azzal, hogy az év január 1. napjától gyakornoki alkalmazást nyert, majd még ugyanebben az évben egyetemi tanársegéddé nevezték ki.²⁹ 1962-től egyetemi adjunktusként dolgozott; kandidátusi értekezését adjunktusként 1969-ben védte meg.³⁰ 1971-ben nevezték ki egyetemi docenssé és lényegében ezt követően (1972-től) lett a munkajog tantárgy tantárgyfelelős oktatója nyugdíjba vonulásáig. Akadémiai doktori értekezését³¹ 1992-ben védte meg, ezt közvetlenül követően egyetemi tanári kinevezést vehetett át. Az önállóvá vált Tanszék vezetését 1991-ben vette át és ezt a feladatot 1996 júniusáig látta el.³²

A munkajog tantárgy oktatása – a részben már említettek szerint – heti 6 óra elméleti előadással kezdődött. A tananyag alapját kezdetben Rudolf Lóránt 1951. évi jegyzete képezte. Ezt röviddel követte az akkori másik két kar tanszékvezetőjével közösen írott jegyzet.³³ Az ötvenes évek közepétől már Weltner Andor tankönyvét³⁴ használták a hallgatók, majd pedig a budapesti és a szegedi karok tanszékvezetőinek jegyzetét.³⁵ A negyvenes évek végétől a jogászképzést folyamatos „reformok” érintették, lényegében a hetvenes évek elejéig.³⁶ A művelődésügyi miniszter 1970-ben kiadott tanrendi irányelvei szerint a munkajog heti 6 órában került előadásra, illetve gyakorlatra a nappali tagozaton.³⁷ A munkajog a IV. évfolyamon oktatott tantárgyként két féléves tárgyként két elméleti és egy gyakorlati órával szerepelt.

²⁸ Itt említjük, hogy ekkor nevezték ki a polgári eljárási jog előadójának Farkas Józsefet, akinek egyik első közleménye munkajogi tárgyú volt. Ld. Farkas József: Munkajogunk fejlődése a felszabadulástól a Munka Törvénykönyvéig. Budapest, 1952, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. Ugyancsak az egységes Polgári Jogi Tanszéken működött Lőrincz Ernő, aki szintén közreadott munkajog-történeti tárgyú monográfiát. Ld. Lőrincz Ernő: A munkaviszonyok szabályozása Magyarországon a kapitalizmus kezdetétől az Első Világháború végéig 1840-1918. Budapest, 1974, Akadémiai Kiadó.

²⁹ 1950-től ösztöndíjas demonstrátor volt.

³⁰ Értekezésének címe: A munkáltatói utasítási jog és az utasításteljesítés kötelezettsége (1968). Az értekezés átdolgozott változata, illetve valójában csak annak első fele 1972-ben „A munkáltatói utasítási jog alapproblémái” címmel jelent meg Budapesten a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó gondozásában (Kertész István és Szamel Lajos lektorálása mellett). A monográfia röviddel megjelenése után Akadémiai Díjban részesült. Említjük meg, hogy Román László 1. lábjegyzetben említett tanszék-történeti munkájában hosszasan idézi a kandidátusi értekezés opponenseinek (Szamel Lajosnak és Weltner Andornak) a dolgozattal kapcsolatos pozitív megállapításait.

³¹ Értekezésének címe: Az egyén és a kollektívák munkajogi alaphelyzete a határesetek tükrében.

³² Román László életpályájának ismertetését ld. Berke Gyula: Román László életpályája. In: Kiss György – Berke Gyula – Bankó Zoltán – Kajtár Edit (szerk.): Emlékkönyv Román László születésének 80. évfordulójára. Pécs, 2008, PTE ÁJK; Kajtár Edit: Román László (1927-2001). In: Kajtár István (szerk.): Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008). Pécs, 2008, PTE ÁJK.

³³ Ld. a 14. lábjegyzetben említett munkát.

³⁴ Weltner Andor: A magyar munkajog. Egyetemi tankönyv. Budapest, 1955, Jegyzetellátó Vállalt. A második, átdolgozott kiadás 1960-ban jelent meg.

³⁵ Weltner Andor – Nagy László: A magyar munkajog. I-II. kötet. Budapest, Tankönyvkiadó. A jegyzet a hatvanas évektől mintegy húsz esztendő alatt számos kiadást ért meg; legutóbb 1989-ben jelent meg.

³⁶ Ld. Rudolf Lóránt 9. lábjegyzetben említett dolgozatát.

³⁷ A levelező tagozat 1951-ben indult a Karon.

A munkajog oktatása és kutatása Román László működésének időszakában (1973–1998)

A munkajog oktatásának szervezeti keretei az 1972/1973. tanév elején változtak meg azzal, hogy az átkerült az Államigazgatási Jogi Tanszékhez. Román László szerint ennek a megoldásnak egyrészt „sajátos személyi indítékai” voltak, másrészt idegenkedés mutatkozott a mezőgazdasági joggal való újbóli összevonástól is.³⁸ E megoldás nem jelentett akadályt arra nézve, hogy a munkajog oktatása és tudományos művelése független (bár csak de facto) tanszéki csoport keretében történhessék.³⁹

Román László a munkajog tantárgy oktatását az 1972/1973. tanévben még egyedül látta el (tartotta az elméleti órákat és vezette az akkor még kötelező gyakorlatokat), de már a következő tanévben (1973. augusztus 1. napi hatállyal) gyakorlonoki kinevezést kapott Mészáros Mária. Tevékenységét Román László úgy értékelte 1980-ban,⁴⁰ hogy a diákkör legjobb, leginkább lelkes tagja volt. Fokozatosan vette át a munkajogi (kötelező) gyakorlatok vezetését, és – ugyancsak Román László megállapítása szerint – „tudományos tekintetben azonosulva Román László új irányzatot képviselő munkajogi koncepciójával, ambíciózusan látott munkához, mindenekelőtt az OTDK első díját kiérdemelt pályamunkájának, a munkavállalók egyenlő jogi megítélése problematikájának publikálására való előkészítésével.” Mészáros Mária 1977-ig, a Karról való távozásáig, illetve Kiss György az évi alkalmazásának kezdetéig vett részt a munkajog oktatásában.

Amikor Román László átvette a munkajog oktatását, miként ő látta,⁴¹ jelentős problémává vált a hallgatók tananyaggal való ellátása. A kötelező tananyag – még Rudolf Lóránt idejéből – a Weltner-Nagy-féle egységes jegyzet volt, ám Román László ezt hivatalos jegyzetbírálókon és egyéb publikációiban, illetve előadásokban sok oldalról kritizálta és több vonatkozásban eltérő álláspontot képviselt. E felfogásbeli eltérés mélyrehatóan bizonyult, ami végül elvezetett a mindjárt említendő jegyzet kiadásához a hetvenes évek legvégén. Román László 1973/1974. évi előadásai, illetve saját kézírásos (gyorsírással) jegyzetei alapján készítette Visi Ágnes negyedéves joghallgató a „Munkajogi előadások” című házi sokszorosítású tansegédletet, amelyet a köztes időszakban használtak a hallgatók.

A munkajog oktatásának tíz esztendőn át volt az alapja Román László 1979-ben megjelent mintegy kétszáz oldalnyi terjedelmű kézírata,⁴² amely a „kari rész-(kiegészítő) jegyzet” alcímet viselte. A jegyzet megírásakor a szerzőt vezérlő elképzelésekről az előszó ad áttekintést. Román László a jegyzetet munkajogi elméleti alapvetésnek tekintette, abban a munkajogi tételes jog elsősorban „jogszabály- és jogalkalmazás-kritikaként” jelent meg. A rész-jelleg arra utalt, hogy a jegyzetben feldolgozott anyag a

³⁸ Ld. Román László 1. lábjegyzetben említett dolgozat, 229. o.

³⁹ Uo. 230. o.

⁴⁰ Uo. 233. o.

⁴¹ Uo. 232. o.

⁴² Román László: Munkajog. Kari rész-(kiegészítő) jegyzet (Kézirat). Budapest, 1979, Tankönyvkiadó.

munkajog elméleti alapjainak – a szerző véleménye szerint – mintegy a fele volt. Kibocsátását az indokolta, hogy a szerző a szocialista munkajogtudomány addigi hiányosságát, a munkajog intézményeinek rendszerbe foglalását igyekezett pótolni. A jegyzet a munkajog első féléves oktatásában volt használatos, a második félévi tananyag (továbbra is) a Weltner-Nagy-féle egységes jegyzet⁴³ (1973. évi kiadásának) második kötetére támaszkodott. A jegyzet első (általános) része a munkajog fogalmára, történetére vonatkozó tanokkal foglalkozott, valamint tartalmazott egy fejezetet a munkajog tagozódásával, azaz a munkajogi szabályozás integráltságával és differenciáltságával kapcsolatosan is (ebben a körben tárgyalva a munkajog alapelveit).⁴⁴ A második (különös) rész a munkajogviszony tanának két fejezetét tartalmazta. Megközelítésnek sajátosága az volt, hogy a szerző – klasszikus magánjogi dogmatikai tradíciók alapján – külön tárgyalta a jogviszony statikájával (alanyaival, tárgyával, tartalmával) és dinamikájával kapcsolatos tanokat. Utóbbiak körében csak a jogviszony létesítésével foglalkozott, a jogviszony-dinamika egyéb mozzanatai (teljesítés, módosulás, megszűnés) a jegyzet folytatásában láttak volna napvilágot. Az egyes fejezetekhez jegyzetapparátus tartozott, amely a tételes jogi hivatkozásokon túl feldolgozta a korabeli meghatározó jelentőségű hazai irodalmat. Említésre méltó, hogy a korabeli burzsoá irodalomból a német munkajog egyik klasszikus darabjára⁴⁵ is támaszkodott a szerző.

A kari rész-(kiegészítő) jegyzet folytatása már nem született meg. Helyette írta meg 1989-ben Román László első önálló tankönyvét, amely már a tematikus teljesség igényével lépett fel.⁴⁶ A tankönyv első (általános) része tulajdonképpen a kari rész-(kiegészítő) jegyzet tematikáját követte, tartalmilag is erősen hasonlított ahhoz (némi átdolgozással). Ugyanezt mondhatjuk a második (különös) rész első fejezetéről, amely a munkajogviszony szerkezeti kérdéseit taglalta. A munkajogviszony dinamikájának bemutatása most már kiterjedt a teljesítési, módosulási és megszűnési-megszüntetési elemekre is. A munkajogviszony mellett tárgyalta a tankönyv a fegyelmi felelősségi, a kárfelelősségi és a munkajogi vitás eljárási jogviszonyt. A mai szóhasználattal kollektív munkajoginak mondott kérdések nem tematikusan elkülönítve, hanem egy-egy nagyobb témakörbe ágyazottan jelentek meg. A kollektív szerződés tanát a szabályozás differenciáltságának és individualizálásának tárgyalásánál találjuk, a munkavállalói részvétel intézményrendszerét pedig a munkavállalói joggyakorlás körében. Ma már nehéz nem észrevenni, hogy a szerző által felhasznált irodalom a hatvanas és a hetvenes évekből származik. A nyolcvanas évek irodalmi termése nem került feldolgozásra.⁴⁷ A tankönyvet (legalábbis

⁴³ Weltner Andor – Nagy László: A magyar munkajog. Egységes jegyzet. I-II. kötet. Budapest, 1973, Tankönyvkiadó.

⁴⁴ E dolgozat szerzőjének emlékei szerint ennek elsajátítása okozott különösen nagy nehézséget a hallgatóknak, akik ezt a kérdést tartották a vizsgán – akkori szóhasználatuk szerint – a „bukó tételnek.”

⁴⁵ Hueck, Alfred – Nipperdey, Hans Karl: Grundriss des Arbeitsrechts. Berlin und Frankfurt a. M., 1960, Verlag Franz Vahlen GmbH.

⁴⁶ Román László: Munkajog (Elméleti alapvetés). Budapest, 1989, Tankönyvkiadó.

⁴⁷ Néhány nyolcvanas években született tanulmány mellett csak egy monográfiát említ az irodalomjegyzék. Ez a Román László által gyakran heves kritikával emlegetett munka Sárközy Tamásnak a hetvenes évek második felében folytatott kutatásait összefoglaló mű. Sárközy Tamás: A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz. Budapest, 1981, Közgazdasági és Jogi Kiadó.

annak általános részét) az Mt. 1992. évi hatályba lépését⁴⁸ követően is (1994-ig) használta a Tanszék az oktatásban oly módon, hogy Román László az előadásain javításokat eszközölt annak szövegében, hozzáigazítva a tankönyvi anyagot az időközben bekövetkezett (az új Mt. megjelenése nyomán egyébként alapvető jelentőségű) tételes jogi változásokhoz. Ez a módszer – hallgatói visszaemlékezések szerint – komoly nehézséget okozott a vizsgára való felkészülésben, hiszen a tételes jogban a tankönyv megjelenése után gyökeres, a munkajog szerkezetét, alapvető tanait és jogintézményeit érintő változás következett be. Román László a tankönyv „elméleti alapvetés” jellegére figyelemmel kívánta a hallgatóktól annak elsajátítását azzal, hogy lényegesen kisebb figyelmet szentelt (a számonkérés során is) a tételes jog ismeretének.

Az 1994 és 1997 közötti időszakban jelent meg „A munkajog alapintézményei” című három kötetes munkajogi jegyzet (több kiadásban is),⁴⁹ amely a munkajog tananyagát képezte a hallgatók számára. A jegyzet már az 1992-ben hatályba lépett Mt-t dolgozta fel és tulajdonképpen Kiss György munkajogi tankönyvének megjelenéséig volt használatban. Az első kötet a munkajog általános tanaival (a munkajog jogrendszerbeli helye, történeti fejlődése, tagozódása, a szabályozás egységessége és differenciáltsága) foglalkozott. A második kötetben kapott helyet a munkajogviszony tartalma és – hasonlóan a korábbi „rész- (kiegészítő) jegyzet” szemléletéhez – dinamikája (keletkezése, teljesítése, módosulása, megszűnése-megszüntetése). A harmadik kötet a munkajogviszonyhoz kapcsolódó felelősségi viszonyok mellett a kollektív munkajog intézményeit (a szakszervezetek jogállását, a kollektív szerződést és az üzemi tanácsi képviseleti jogviszonyt), valamint a munkajogi viták megoldásának jogviszonyait tárgyalta. E tankönyv tehát már – tematikusan hasonlóan a nyugat-európai tankönyvirodalom módszertanához – elkülönült szerkezeti egységben dolgozta fel a kollektív munkajogot. Az egyes fejezeteket megelőzően jelölt meg a jegyzet felhasznált és ajánlott irodalmat, amelynek körében már nagy számban találkozunk a kilencvenes évek elsősorban német nyelvű (német, svájci, osztrák) irodalmát reprezentáló dolgozatokkal is.

Román László működésének időszakában – amint erre utaltunk – a munkajog oktatásának és kutatásának kari szervezeti keretei számos változáson mentek át.⁵⁰ Az 1972/1973. tanévben a munkajog oktatása az Államigazgatási Jogi Tanszékhez került a Polgári Jog I. Tanszékből való kiválás révén.⁵¹ A Civilisztikai Tudományok Tanszéke 1980-ban alakult meg és öt önálló stúdium, köztük a munkajog oktatását és kutatását is végezte. E tanszék 1991-ben szűnt meg azzal, hogy helyette négy új önálló tanszék kezdte meg a működését. Az akkor már új, a társadalombiztosítási jogra is utaló elnevezésű Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszék vezetését Román László látta el.

⁴⁸ A Tanszéken látott napvilágot az 1992. évi Mt. első kommentárja is. Kiss György – Berke Gyula: Kézikönyv a Munka Törvénykönyve alkalmazásához. Pécs, 1992, Régió Bt.

⁴⁹ Román László: A munkajog alapintézményei. Első kötet, Pécs, 1994 (első kiadás), University Press; II. kötet, 1996; III. kötet 1997.

⁵⁰ Ehhez ld. még Kengyel Miklós: Civilisztika Tanszék. In: 75 éve Pécssett. A Kar kiadványa a pécsi működés megkezdésének 75. évfordulójára, 1998, 13. o.

⁵¹ Az ekkor megalakult egységes Polgári Jogi Tanszék szervezeti keretében (kezdetben tanszékvezetőként) tevékenykedett tovább Rudolf Lóránt.

A Tanszék vezetésére 1996-ban kiírt pályázat eredménytelen maradt,⁵² így ismét Civilisztikai Tanszék létrehozására került sor, amelyben helyet kapott a munkajog és a társadalombiztosítási jog oktatása és kutatása is.⁵³ Ez a szervezeti megoldás egészen addig állott fenn, ameddig a Kari Tanács ismét létre nem hozta az önálló Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszékét, immár Kiss György vezetése alatt (ld. alább).

Román László tudományos kutatói érdeklődése pályája során a munkajognak csaknem valamennyi lényeges területét érintette,⁵⁴ sőt több tekintetben azon is túlmutatott. Az ötvenes években tanulmányokat tett közzé a munkához való jog, a munkajogi kárfelelősség, a tanulói jogviszony és a munkajogviszony elhatárolása, illetve társadalombiztosítási jogi tárgykörben. A hatvanas évek elején érdeklődése a munkáltatói jogok, illetve a munkáltatói utasítási jog problematikájának irányába fordult. Ezt a kutatási irányt – átmenetileg – több tanulmányt követően kandidátusi értekezése zárta le.⁵⁵ A kérdés azonban újra érdeklődésének homlokterébe került. A hetvenes évek végén annak újabb aspektusaival foglalkozó monográfiát⁵⁶ tett közzé, amelynek anyaga a szerző kandidátusi értekezésének második felére támaszkodott.

A hetvenes éveket a magyar munkajogtudományban – nyilvánvalóan az 1967. évi Mt. hatályba lépése által inspiráltn – a kollektív szerződéssel és az ún. belső szabályzatokkal kapcsolatos vita uralta, de legalábbis egyik meghatározó jelentőségű kérdése volt. Román László ebben a vitában rendkívül intenzíven vett részt, több dolgozatot is publikált a témához kapcsolódóan. Már az évtized legelején feltűnt markáns állásfoglalásával, amikor Hágelmayer Istvánné: „A kollektív szerződés jogi természete” című dolgozatának vitájában felkért hozzászólóként nyilatkozott,⁵⁷ lényegében elutasítva a szerző és más referensek álláspontjait is. A hetvenes évtizedben a tárgykörben több dolgozata is megjelent,⁵⁸ de még a nyolcvanas években is találkozunk ilyen tárgyú dolgozattal.⁵⁹

A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes években megjelent tankönyvek (jegyzetek) ugyan igen komoly munka- és időigényes időszakot jelentettek Román László életében, ám a korabeli jogélet aktív részese maradt számos eredeti és igen változatos témákat érintő publikációival. Ezekből szakmai érdeklődése mellett életének egyes fontos álló-

⁵² Ld. Kengyel Miklós id. mű. 13. o.

⁵³ Román László 1997-ben nyugdíjba vonult, Kiss György a Munkaügyi Minisztériumban volt fősztályvezető, Berke Gyula pedig az egyetem főtitkára volt ebben az időszakban.

⁵⁴ Közleményeinek jegyzékét ld. Kiss György – Berke Gyula – Bankó Zoltán – Kajtár Edit (szerk.): Emlékkönyv Román László születésének 80. évfordulójára. Pécs, 2008, PTE ÁJK, 425. o.

⁵⁵ Ld. a 30. lábjegetet.

⁵⁶ Román László: A munkáltatói utasítás érvényessége és hatályossága. Budapest, 1977, Akadémiai Kiadó.

⁵⁷ A vitáról beszámol Lehoczy Boldizsárné: Vitaülés a kollektív szerződés jogi természetéről. Jogtudományi Közöny, 1971. május hó, 251. o.

⁵⁸ A leggyakrabban hivatkozott ezek közül: A szervezeti jellegű belső szabályzatok természete, különös tekintettel a kollektív szerződésre. *Studia Iuridica* 67., Pécs, 1972.

⁵⁹ Zur Theorie des Persönlichkeitscharakters des Arbeitsverhältnisses. In: Nagy László Emlékkönyv. Szeged, 1984, SZE ÁJK, 275. o.; Kollektív jelleg az individuális munkajogviszonyban. *Jogtudományi Közöny*, 1984/6., 306. o.

másai is rekonstruálhatók,⁶⁰ ugyanis jelentős figyelmet és energiát szentelt személyes vagy családi ügyek alapos jogi megítélésére, illetve álláspontjának nyilvános közlésére.⁶¹

A tevékenységét Román László irányítása alatt kezdő Kiss György (1953, Debrecen) pécsi egyetemi tanulmányainak befejezését közvetlenül követően 1977-től áll alkalmazásban a Karon. Az állam- és jogtudományok kandidátusa címet 1985-ben szerezte meg,⁶² ugyanebben az évben egyetemi docensi kinevezést kapott. Az Alexander von Humboldt Stiftung ösztöndíjasaként 1989/90-ben a Regensburgi Egyetemen Reinhard Richardi irányításával folytatott kutatómunkát. A PTE 1997-ben habilitálta. A(z akkor ismét létrehozott) Tanszék vezetését egyetemi tanári kinevezésének évében 1998-ban vette át. Akadémiai doktori értekezését 2008-ban védte meg.⁶³ 2010-ben az MTA Doktori Tanácsának tagjává választották. Az 1994-től 1998-ig tartó kormányzati ciklusban a Munkaügyi Minisztérium Jogi Főosztályának vezetője volt. A munkajog oktatásában kezdetektől részt vett és az utóbbi években rendszeresen hirdet magyar és idegen nyelvű választható kurzusokat is. 2013-ban „Az alapjogok kollíziója a munkajogban” című (akadémiai doktori értekezése alapján megjelent) monográfiájáért⁶⁴ a Magyar Tudományos Akadémia Akadémiai Díjában részesült. Rendkívül kiterjedt nemzetközi tudományos kapcsolatai köréből külön is említést érdemel az, hogy annak megalakulásától (2005) kezdve a „European Labour Law Network (ELLN)” magyar résztvevője. A szervezet célja az európai munkajog megújítása, és ebből a célból a munkajog tíz területén végez összehasonlító munkajogi kutatási tevékenységet az Európai Bizottság támogatásával valamennyi tagállamra kiterjedően. Napjainkra rendkívül széles körű publikációs tevékenységét⁶⁵ a hetvenes évek végén kezdte. A nyolcvanas évek első felében elsősorban a kandidátusi értekezés tárgykörébe (a munkaügyi viták) eső dolgozatokkal jelentkezett, majd érdeklődése – tulajdonképpen napjainkig tartóan – az európai munkajog és szociálpolitika irányába fordult, de számos az 1992. évi Mt-ben megjelent új jogintézményhez kapcsolódó dolgozatot is közölt. 1999-ben Széchenyi Professzori Ösztöndíjban részesült a közszolgálati jogviszonyokat érintő kutatási témával. Az ezredfordulót követően bontakozott ki tudományos munkásságának az alkotmányos alapjogokkal foglalkozó iránya, amelyet az említett akadémiai doktori értekezés, illetve monográfia zárt le. Pályája során számos alkalommal vett részt külföldi kutatásokban, tartott előadásokat külföldi konferenciákon, illetve egyetemeken (pl. Warwick, Trier, Regensburg, Brüsszel, Madrid, Bayreuth, Varsó, London). Nemzetközi tudományos kapcsolatai napjaink hazai munkajog-tudományában egyedülállóan széles körűek.

⁶⁰ Kajtár Edit id. mű 170. o.

⁶¹ Ilyen dolgozatok pl.: Vítás magánvégrendelet közjegyzői megítélése a hagyatéki eljárásban. Magyar Jog, 1992/12., 720. o.; A nyugdíjjogosulttá válás, mint a felmondás jogcíme – jogállami szempontból. Magyar Jog 1993/3., 529. o. A „professor emeritus” cím általa várt odaítélésének elmaradásához kapcsolódott „A Professor Emeritus” pozíció (illetve viszony) természetéről és jogcíméről – munkajogi „következtetéssel” című dolgozata, Magyar Jog, 2001/2., 81. o.

⁶² Értekezésének címe: A munkajogi konfliktusok alapkérdései és feloldásuk módszerei.

⁶³ Értekezésének címe: Az alapjogok kollíziója a munkajogban.

⁶⁴ Pécs, 2013, JUSTIS Kiadó

⁶⁵ Mintegy 160 publikációjának jegyzéke az MTMT adatbázisban teljes körűen feldolgozva.

1989-ben – Kiss György kezdeményezésére – került a Karra (az akkori Civilisztikai Tanszékre) egyetemi tanársegédi munkakörben Berke Gyula (1962, Zalaegerszeg). Alkalmazására részben azzal a céllal került sor, hogy a munkajog oktatása és kutatása mellett a társadalombiztosítási jog oktatása is megkezdődjék. Berke Gyula Pécssett végezte jogi tanulmányait, majd ezt követően DAAD-ösztöndíjasként hosszabb időt töltött a Bayreuth-i Egyetemen a Prof. Wolfgang Gitter által vezetett Polgári Jogi, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszéken. Tevékenységének kezdetétől munkajogot és társadalombiztosítási jogot oktat a Karon folyó valamennyi képzésben. Ph.D. értekezését⁶⁶ 2006-ben védte meg, ugyanebben az évben nevezték ki egyetemi docenssé. Az Egyetem főtitkára volt 1996 és 1998 között, Barakonyi Károly rektorságának időszakában. 1998-tól 2007-ig a Kar dékán-helyetteseként, ezt követően 2013. június 30. napjáig a Kar dékánjaként működött. Oktatói tevékenysége során számos alkalommal vett részt külföldi kutatási célú tanulmányutakon (Trier, Graz, Wien, Warwick). Oktatási és kutatási tevékenysége mellett ez idő szerint a Kúria három joggyakorlat-elemző csoportjának tagja munkaügyi és társadalombiztosítási ügyszakban. A Magyar Jogászegylet Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Szakosztályának társelnöke. Az európai munkajog és szociálpolitika tantárgy oktatójaként részt vesz a Kar munkatársainak részvételével a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó európai jogi mesterképzésben is.

Amint említettük, Kiss György 1998-tól vezette a Tanszéket; azt közvetlenül megelőzően – Román László nyugdíjba vonulását követően, illetve Kiss György minisztériumi főosztályvezetői tevékenységének időszakában – a munkajog és társadalombiztosítási jog oktatása és kutatása rövid ideig nem önálló oktatási szervezeti egység keretében, hanem a Civilisztikai Tanszéken zajlott. (Erre a Tanszékre nyert kinevezést Bankó Zoltán még 1997-ben.) Az önálló tanszéki jogállás megteremtésére 1998-ban került sor ismét és a Tanszék napjainkig ebben a szervezeti formában működik (változatlanul Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszék elnevezéssel).

A kilencvenes évek közepén – egy a hazai politikai-gazdasági rendszerváltás munkajogi hatásait elemző kismonográfia⁶⁷ közreadását követően – látott napvilágot Kiss György tollából a később a Tanszék által az oktatásban használt első olyan tankönyv,⁶⁸ amely a nagy munkajogi tradíciókkal rendelkező nyugat-európai országok munkajogának (elsősorban a német munkajognak) szemléletét tükrözte, sőt a szerzői célkitűzés ezt meg is haladta. E tankönyv ugyanis egyes alapvető jogintézmények tekintetében a magyar munkajogban szokatlanul nagy figyelmet szentelt az összehasonlító munkajogi elemzésnek, elsősorban európai országok megoldásainak bemutatásával. Az egyes fejezeteket megelőző szakirodalmi ajánlások szép számmal tartalmaztak idegen nyelvű műveket is. A két kötetes tankönyv tulajdonképpen előzménye a szerző 2000-ben meg-

⁶⁶ Értekezésének címe: Jogutódlás a munkáltató személyében. A munkáltató személyében bekövetkező változás az európai és a magyar munkajogban.

⁶⁷ Kiss György: A piac és az emberi tényező. A rendszerváltozás hatása a munka világának szabályozására. Budapest, 1995, Balassi Kiadó.

⁶⁸ Kiss György: Munkajog I. Pécs, 1996, JPTE FEEFI; uő.: Munkajog II. Pécs, 1998, JPTE FEEFI.

jelent „Munkajog” című tankönyvének, amely második kiadásban 2005-ben látott napvilágot.⁶⁹ Ez a mintegy 640 oldalnyi terjedelmű tankönyv képezte a munkajogi tananyag alapját egészen 2012-ig, a hatályos Munka Törvénykönyve⁷⁰ hatályba lépéséig, illetve egyes (elméleti és történeti) fejezetei még 2013-ban is.

A tankönyv a hazai munkajogi tankönyvirodalom napjainkig talán legjelentősebb és legtöbbet idézett darabja. A munkajog alapjait és forrásait tárgyaló I. részét követően a II. részben a munkajogviszony tanával (e körben a kárfelelősségi jogviszonnal és a munkajogi jogvitákkal is), majd III. részében a kollektív munkajog intézményeivel foglalkozik. A tankönyv e részében mutatkozik meg leginkább a szerző kiemelkedő nemzetközi szakirodalmi tájékozottsága, ami azért is jelentős, mert a kollektív munkajog intézményeinek feldolgozottsága a magyar munkajogban még napjainkban is hiányosnak tekinthető. A szerző a nagy tradíciójú nemzeti munkajogok (a német, francia, brit munkajog) alapvető megoldásainak bemutatásával helyezi európai kontextusba a magyar munkajognak a politikai-gazdasági rendszerváltást követően kialakított kollektív munkajogi intézményeit. A tankönyv tematikája túlmutat a hagyományosan értelmezett munkajogon, hiszen IV. része az állami munkaügyi politika alapvető elemeit (érdekegyeztetés, bérpolitika, foglalkoztatáspolitikai, munkaügyi ellenőrzés) is tárgyalja. A második kiadás már reprezentatív áttekintést ad a kiadásáig megjelent európai munkajogi szakirodalomról is.

A Tanszék történetében, a munkajog oktatásában és kutatásában Kiss György tanszékvezetői tevékenységével következett be alapvető változás, mondhatni fordulat. Ennek hátterében – ma már láthatóan – tulajdonképpen a politikai-gazdasági rendszerváltás által kinyitott lehetőségek állottak. Amint említettük, maga Kiss György is a rendszerváltás időszakában folytathatott tartós külföldi ösztöndíjas tanulmányokat és pillanthatott be a német (és nemzetközi) munkajogi oktatás és kutatás élvonalába tartozó tanszék munkájába. Őt követően a tanszékre került valamennyi munkatárs intenzíven élt hasonló lehetőségekkel és kétségtelen, hogy ez a tanszék működésében mélyreható változásokat hozott. Kiss György tanszékvezetői tevékenységének egyik alapvető iránya a „nyitás Európára”. Amint erre alább utalunk, a tanszék nemzetközi kapcsolatai az ő működésének időszakában intenzifikálódtak és váltak a tanszéki élet integráns részévé. A Kar hallgatói létszámának és ezzel párhuzamosan az oktatási igényeknek a növekedése tette lehetővé a kilencvenes évektől a jelentősnek mondható személyzeti fejlesztéseket. Ma már az is rögzíthető, hogy Kiss György nagy súlyt fektetett arra, hogy a Tanszék fiatalabb munkatársai is megfelelő lehetőségeket kapjanak a hazai és nemzetközi tudományos és szakmai közéletbe való bekapcsolódásra, és az is szemmel látható, hogy az általa erősen preferált tanszéki „csapatmunka” is jelentős hozzájárulással járt.

A Tanszék fejlődésének „magasabb fokozatba kapcsolásával” párhuzamosan a munkajog oktatásának keretei is változtak. A jogász alapképzésben a kilencvenes évek köze-

⁶⁹ Kiss György: Munkajog. Budapest, 2000, Osiris Kiadó, 2., átdolgozott kiadásban: Budapest, 2005, Osiris Kiadó.

⁷⁰ 2012. évi I. törvény a Munka Törvénykönyvéről

pétől (a hallgatói létszám rendkívüli mértékű növekedésével párhuzamosan) alakult ki a kötelező és választható tárgyak rendszere. Ez napjainkra – az ezredfordulót követően foganatosított újabb tantervi reform nyomán – a kötelező tárgyak, differenciált szakmai ismeretek (ún. kötelezően választandó tárgyak) és a szabadon választható tárgyak rendszereként funkcionál. A munkajog – tulajdonképpen oktatásának kezdeteitől – napjainkig két féléves kötelező tantárgy, amelyet ma már (a csoportokra osztott évfolyamok kötelező gyakorlatainak megszüntetését követően) kötelezően, illetve szabadon választható kurzuscsoport egészít ki. A Tanszék munkatársai számos választható tárgyat hirdetnek. E kínálatnak állandó eleme a „Munkajogi jogalkalmazás” elnevezésű kurzus, amely minden félévben szerepel a Tanszék által oktatott tárgyak körében. Megtartásában mindenkor több tanszéki munkatárs is részt vesz azzal, hogy az egyes tárgyköröket kutatási területük szerint osztják meg egymás között. Ugyancsak jellemzője a Tanszék oktatási tevékenységének, hogy minden tanévben idegen nyelven is hirdet kurzusokat.⁷¹

A politika-gazdasági rendszerváltást kísérő és az azt követő időszakban is jellemző jelenség a munkajogi jogalkotás rendkívül intenzívvé válása, sőt helyenként hektikus változásai. A Tanszék munkatársai – mintegy az említett jelenségre reagálva – a kilencvenes évek elejétől gyakorta működtek közre munkajogi kommentárok és jogszabálygyűjtemények kiadásában,⁷² és 2003-ban távoktatási tananyag-fejlesztési tevékenységben⁷³ is részt vettek. Ez utóbbi tananyagot pénzügyi és gazdasági szakemberek használták.

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozását közvetlenül megelőzően egyre erősebbnek tűnt az igény az európai munkajog és szociálpolitika magyar nyelvű feldolgozására, amelyre – elsőként a hazai szakirodalomban – a Tanszék vállalkozott Kiss György vezetésével. Számos ilyen tárgyú dolgozatot, illetve kutatást követően 2001-ben látott napvilágot „Az Európai Unió munkajoga és a magyar munkajog a jogközelítés folyamatában” című kötet.⁷⁴ A monográfia áttekintette valamennyi európai munkajogi tárgyú irányelvet és tárgyalta azok Európai Bírósági gyakorlatát, valamint feldolgozta a hazai jogalkotás és jogalkalmazás helyzetét is. Első Részét Prof. Rolf Birk, az „Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG” (Universität Trier) igazgatója, az európai munkajog egyik legtekintélyesebb kutatója, a PTE díszdoktora írta.

⁷¹ A Tanszék által az ezredfordulót követően meghirdetett választható tárgyak (a „Munkajogi jogalkalmazás” kurzus mellett): Munkajogi konfliktusok: sztrájktól a mediációig (angol nyelven is); Munkajogi repetitórium; Europäisches Arbeitsrecht, Atipikus foglalkoztatási formák; Kollektív munkajog; A kollektív szerződések joga; Munkajogi gyakorlatok; Az Európai Unió munkajoga; Határesetek a munkajogban; Az egyenlő bánásmód a munkajogban; European Labour Law.

⁷² A 48. lábjegyzetben említett munkát követően pl. Bankó Zoltán – Berke Gyula – Kiss György: Munkajogi kézikönyv. E kommentár több kiadásban is megjelent. Először: Budapest, 1999, Saldo Kiadó; Bankó Zoltán – Berke Gyula – Kiss György: Munkaügyi jogszabályok. Budapest, 2000, KJK-Kerszöv Kiadó; Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György: A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény magyarázata I-II. kötet. Budapest, é. n., Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Ld. még a 87. lábjegyzetet.

⁷³ Ennek eredményeként jelent meg: Bankó Zoltán – Berke Gyula – Kiss György: Munkajog. Pécs, 2003, Penta Unió.

⁷⁴ Kiss György (szerk.): Az Európai Unió munkajoga és a magyar munkajog a jogközelítés folyamatában. Budapest, 2001, Osiris Kiadó. A kötet szerzői: Bankó Zoltán, Berke Gyula, Rolf Birk, Gyulavári Tamás, Kiss György, Ladó Mária.

A monográfia tematikus teljességével ma is egyedülálló és gyakran hivatkozott munka a hazai munkajog-tudományban.

Említettük, hogy Kiss György tanszékvezetői működésének időszakában jelentős személyi fejlesztésre is sor került.⁷⁵ Ennek tulajdonképpeni első lépésére még Román László tanszékvezetői tevékenysége alatt került sor, amikor – Kiss György hívására – Berke Gyula került a Karra. Bankó Zoltán (1973, Székesfehérvár) pécsi jogi tanulmányainak befejezését követően 1997 májusától áll alkalmazásban a Karon, illetve a Tanszéken.⁷⁶ Ph.D. fokozatát – Kiss György témavezetése mellett – 2008-ban szerezte.⁷⁷ 2009-től egyetem docens munkakörben dolgozik. Oktatói pályáján számos alkalommal vett részt külföldi kutatómunkában (a Trier-i, Nottingham-i, Warwick-i, Glasgow-i Egyetemen). A Kar igazságügyi ügyintéző (igazgatási) képzésének megalapításától kezdve szervezője, 2007-től a tagozat vezetője. Munkajog és társadalombiztosítási jog tárgyakat oktat a Tanszék részvételével működő valamennyi képzésben, illetve szabadon választható tárgyakat is hirdet. 2009-től 2012-ig az MTA Bolyai Ösztöndíjában részesült.

Gyulavári Tamás 2000-től 2006-ig volt a Tanszék munkatársa. Jogász diplomáját 1992-ben szerezte az ELTE jogi karán, ezt követően egy esztendeig a Warwick University hallgatója volt (Certificate in English Law). Korábban oktatott a Debreceni Tudományegyetemen is, majd 2000-ben került egyetemi adjunktusként a Tanszékre. Ph.D. fokozatát 2002-ben szerezte az ELTE-n,⁷⁸ egy évvel később nevezték ki egyetemi docenssé a Tanszékre. Működésének időszakában a Karon a munkajog tantárgy oktatásában vett részt és számos magyar és idegen nyelvű szemináriumot hirdetett elsősorban az egyenlő bánásmód témájában, valamint európai munkajogi és szociálpolitikai tárgykörökben. Tudományos munkájában ebben az időszakban az egyenlő bánásmód problematikája volt előtérben; közreműködött a 2003. évi ilyen tárgyú (első hazai) törvény megalkotásában és számos dolgozatot is publikált. 2005-től öt éven át az ELTE Munkajogi és Szociális jogi Tanszék docenseként működött. Ez követően, ez idő szerint is egyetemi docensként a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Munkajogi Tanszékének vezetője.

A Tanszék az ezredforduló után az említett európai munkajogi tárgyú monográfia megjelenését követően is jelentős figyelmet fordított az európai munkajog szisztematikus feldolgozására. Ennek egyik első megnyilvánulása volt a külföldiek magyarországi foglalkoztatásával kapcsolatos tanulmány-gyűjtemény.⁷⁹ Ugyanennek a tevékenységi iránynak az eredménye volt a „Válogatás az Európai Bíróság munkajogi ítéleteiből”

⁷⁵ A Tanszék ez idő szerinti munkatársainak publikációit hiánytalanul tartalmazza az MTMT adatbázisa.

⁷⁶ Az ő alkalmazására abban a sajátos időszakban került sor (Kengyel Miklós dékán és tanszékvezető támogatásával), amikor Kiss György főosztályvezetőként a Munkaügyi Minisztériumban, Berke Gyula a PTE főtitkáráként is dolgozott, Román László pedig hetvenedik életévének betöltése okán nyugdíjba vonulás előtt állott és – mint említettük – a korábban megalapított tanszék megszűnt (szünetelt) egészen 1998-ig.

⁷⁷ Értekezésének címe: Az atipikus munkajogviszonyok.

⁷⁸ Értekezésének címe: Az Európai Unió szociális joga.

⁷⁹ Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György (szerk.): Külföldiek foglalkoztatása Magyarországon. Budapest, 2002, KJK-Kerszöv Kiadó.

című könyvsorozat,⁸⁰ amely – az egyes kötetek által érintett tárgykörökhöz kapcsolódó bevezető értekezést követően – az európai jogszabályok és a jelentősebb ítéletek magyar nyelvű szövegét közli (részben a Tanszék munkatársainak fordításában).

Kajtár Editet (1979, Pécs) 2005-ben nevezték ki egyetemi tanársegédnek a Tanszékre, ahol 2008-tól egyetemi adjunktusként dolgozik. Jogi tanulmányait a Karon folytatta, diplomájának 2002. évi megszerzését követően a Karon doktori képzésben vett részt (Kiss György témavezetése mellett), majd ugyanitt szerzett Ph.D. fokozatot is 2011-ben.⁸¹ A Warwicki Egyetemen 2007-ben szerzett LLM fokozatot. Tanszéki tevékenységének kezdete óta mentora a Tanszék mellett működő tudományos diákkörnek, illetve az Óriás Nándor Szakkollégium tanszéki csoportjának. Az ezredfordulót követően számos külföldi ösztöndíjban részesült, illetve nemzetközi kutatási programban vett részt és oktatási tevékenységet is folytatott (Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG” /Universität Trier/, University of Warwick, Tilburg University, EUI Fiesole, Universidade de Santiago de Compostella, University of Tampere). A 2003/2004. tanév első félévében Rézler Gyula Ösztöndíjban részesült és folytatott tanulmányokat a University of New Mexico-n. Tanszéki tevékenységének kezdetétől munkajogot és társadalombiztosítási jogot is oktat, illetve számos szabadon választható tárgyat hirdet angol nyelven is.

A Tanszék mellett 2008-ban hozta létre a kari tanács az Összehasonlító és Európai Munkajogi Kutatóintézetet, amelynek első vezetője Kiss György lett. Az Intézet vezetését 2009-ben Kovács Erika vette át. Őt ismét Kiss György követi 2013. július 1. napjától. Az Intézet gondozásában jelenik meg a Pécsi Munkajogi Közlemények című periodika, amely magyar és idegen nyelvű munkajogi és társadalombiztosítási jogi tárgyú tanulmányokat közöl. A lap állandó rovatai a tanulmányok mellett a jogalkalmazást bemutató, a tudományos közélet eseményeit ismertető, valamint a hazai és nemzetközi szakirodalmat szemlélő rovat. A Közlemények különszámaként jelent meg 2011-ben az Intézet és az „Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG” (Universität Trier) által közösen szervezett kutatási programot lezáró konferencia német nyelvű előadásainak anyaga.⁸² Az intézet a tudományos kutatási tevékenység mellett szakértői munkát is végez hazai megrendelők (vállalatok, közigazgatási szervek) számára.

Kovács Erika (1979, Szekszárd) 2008-ban létesített közalkalmazotti jogviszonyt a Karon. A Tanszéken kezdetben tudományos munkatárs munkakörben tevékenykedett. 2009-től az említett Kutatóintézet kutatója, illetve 2009. március 15. napjától annak igazgatója volt egészen 2013. június 30. napjáig. Jogi tanulmányait a Karon és a Trier-i Egyetemen folytatta. Rövid ügyvédjelölti munkát követően 2004-től 2008-ig az „Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG” (Universität Trier) tudományos

⁸⁰ Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György: Válogatás az Európai Bíróság munkajogi ítéleteiből. (Munkavállalók szabad mozgása 2004.; A munkavállalók jogai 2005; Az egyenlő bánásmód 2005) Budapest, KJK-Kerszöv Kiadó.

⁸¹ Értekezésének címe: A magyar sztrájkjog a nemzetközi és az európai szabályozás fényében.

⁸² A program címe: Arbeitnehmersmobilität in der Europäischen Union.

munkatársa volt, ahol összehasonlító kollektív munkajogi és nemzetközi munkajogi kutatásokat folytatott. Időközben (2007/2008-ban) az Oxfordi Egyetem jogi karának vendégkutatójaként is dolgozott. Ph.D. fokozatát – a Németországban megszerzett cím⁸³ honosításával – 2009-ben szerezte meg a Karon. A pécsi intézeti kutatómunkája (vezetői tevékenysége) mellett részt vett a Tanszék oktató munkájában is, szabadon választható, illetve a differenciált szakmai ismeretek körébe tartozó (idegen nyelvű) tantárgyak hirdetésével. Jelenleg (2012 óta) a Wirtschafsuniversität Wien tudományos munkatársa, a Karon fizetés nélküli szabadságot vesz igénybe.

Kiss György vezetésével működik a Tanszék mellett 2012. január 1. napjától (az erre vonatkozó megállapodás szerint 2016. december 31. napjáig) az MTA-PTE Összehasonlító és Európai Foglalkoztatáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoportja.⁸⁴ Az ennek keretében folyó, öt évre tervezett kutatás címe: „A globalizált gazdaság hatása a munkajog intézményrendszerére – az Európai Unió és Magyarország munkajogának jövője nagy régiók viszonylatában.” A kutatócsoport kutatója – a Tanszék munkatársai mellett – Zeller Judit az Alkotmányjogi Tanszék adjunktusa is. A csoporthoz tizenhat hazai és külföldi kutató csatlakozott.

A Tanszék tevékenységének jellemzője az ezredfordulót követően az is volt, hogy oktatói az egyetem más karain (Bölcsészettudományi Kar, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Közgazdaságtudományi Kar, Egészségtudományi Kar, Illyés Gyula Kar⁸⁵) is hirdettek előadásokat és szemináriumokat munkajog és társadalombiztosítási jog tárgykból egyaránt. Ugyancsak jelentős a Tanszék részvétele a Kar által folytatott szakirányú továbbképzési tevékenységben. Elsőként a munkajogi szakjogász képzés elindítására került sor 2003-ban. Ezt követte a munkajogi szakokleveles tanácsadó, majd a javadalmazási tanácsadó szakirányú továbbképzés. A képzések jelenleg Budapesten folynak, figyelemmel egyrészt az országosan is nagy keresletre, másrészt arra a körülményre, hogy a hallgatók számára Pécs megközelítése még mindig meglehetősen nehézkes. E képzésekben a Tanszék oktatói mellett jelentős számban vesznek részt gyakorlati szakemberek (ügyvédek, bírák), illetve más jogi karok (ELTE, PPKE, KGRE) oktatói is. A szakjogász képzésben napjainkig mintegy ötszázan, a szakokleveles tanácsadó képzésben mintegy ezren szereztek oklevelet. A javadalmazási tanácsadó szakirányú továbbképzési szak 2011-ben történt megindítását követően 2013-ban fogadta el a PTE szenátusa a munkaügyi auditor szakirányú továbbképzési szak regisztrációjára irányuló javaslatot.

A Tanszék munkatársai rendszeresen részt vettek a munkajogi kodifikációs munkálatokban. Korábban Román László vállalt ilyen megbízást, majd Kiss György a köztisztviselői minőségében a kilencvenes években ugyancsak felelőse volt a munkajogi jogalko-

⁸³ A Trier-i Egyetemen benyújtott és magna cum laude minősítéssel 2008-ban Prof. Rolf Birk témavezetésével megvédett értekezése: *Das Spannungsverhältnis zwischen Koalitionsfreiheit und Tariffähigkeit – Die Notwendigkeit und verfassungsrechtliche Zulässigkeit der Tariffähigkeitskriterien*. A dolgozat azonos címmel könyv alakban: Hamburg, 2008, Verlag Dr. Kovač.

⁸⁴ <http://mta-pte.law.pte.hu>

⁸⁵ A karok jelenlegi megnevezése.

tásnak. A 2012. évi I. törvényként napvilágot látott Mt-t (a Nemzetgazdasági Minisztérium szervezeti keretei között) előkészítő öttagú kodifikációs munkabizottságban Kiss György és Berke Gyula vettek részt.⁸⁶ A Tanszék munkatársai a szerzői e törvényhez kapcsolódó egyik első kommentárnak.⁸⁷

A Tanszék tevékenységében az ezredfordulót követően, különösen pedig az Összehasonlító és Európai Munkajogi Kutatóintézetet, majd az akadémiai kutatócsoport megalakulását követően nagy hangsúlyt kaptak a nemzetközi tudományos kutatási kapcsolatok és együttműködések. E körben külön is említésre méltó a grazi Karl Franzens Universitát jogi karának munkajogi tanszékével, valamint az Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG (Universität Trier) elnevezésű intézettel kialakított tartós tudományos kapcsolat. Utóbbi a talán legjelentősebb európai és nemzetközi munkajogi kutatási profillal rendelkező európai intézmény, amely napjainkig rendszeresen kutatási lehetőséget biztosít a Tanszék oktatói számára.

A nemzetközi kapcsolatok hangsúlyossá válása abban is megmutatkozott, hogy az ezredfordulót követően számos nemzetközi konferencia is megrendezésre került a Tanszék, a kutatóintézet, illetve az MTA-kutatócsoport szervezésében. Ezek sorát tulajdonképpen a 2002 őszén sorra került „Tíz éves a Munka Törvénykönyve” című konferencia nyitotta meg, amelynek tematikájában német, osztrák, lengyel kollégák előadásában európai munkajogi (jogharmonizációs) kérdések is szerepeltek. A konferencián a hazai érdekképviseltek reprezentánsai mellett a jogalkotásban működő szakemberek és a hazai társtanszékek oktatói vettek részt. 2006-ban látott napvilágot az ún. munkajogi Zöld Könyv,⁸⁸ amelyhez kapcsolódóan 2007. április 26. napján került sor konferenciára a Karon. Említésre méltó, hogy e konferencián Kiss György „Tézisek egy új Munka Törvénykönyve megalkotásához” című előadásában számolt be arról az előkészítő munkáról, amely a Munkaügyi Minisztérium felkérésére folyt,⁸⁹ és amelynek folytatásaként az 2012-ben megjelent Mt. előkészítése is zajlott. A Magyar Munkajogi Társaság, a Munkaügyi Kapcsolatok Társasága és a Tanszék közös rendezvénye volt 2009 októberében Pécsen „A nemzeti bíróságok szerepe a munkajogi irányelvek átültetésében” című konferencia osztrák és magyar előadókkal. Brit, litván, lengyel, román, horvát és magyar előadókkal került sor 2010 áprilisában a „Pécs – Európa Kulturális Fővárosa” programsorozat keretében az „Implementation of labour law directives into the national law in the East European Member States” című konferenciára. 2010 őszén

⁸⁶ Ők az ún. egyetemi szférát képviselték a bizottságban. Rajtuk kívül Lőrincz György, Pál Lajos és Pethő Róbert – korábban a közigazgatásban is tevékenykedett – gyakorló ügyvédek voltak a bizottság tagjai. E bizottság előzménye volt a 89. l. ábrán látható, 2005-ben létrehozott munkacsoport.

⁸⁷ Bankó Zoltán – Berke Gyula – Kajtár Edit – Kiss György – Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez. Budapest, 2012, Complex Kiadó. (A Kommentárt Berke/Kiss-féle kommentárként jegyzi a Kiadó az ismételt, átdolgozott kiadás szándékával.) Ugyanők a szerzői az azonos kiadónál megjelent „e-munkajog” című elektronikus (online) elérhető munkajogi kommentárnak is, amely ilyenként első a hazai kommentár-irodalomban.

⁸⁸ Green Paper – Modernising Labour Law to Meet to Challenges of the 21th century, COM (2006) 708 final

⁸⁹ Az előkészítő munkacsoport tagjai voltak: Berke Gyula, Horváth István, Kiss György, Lőrincz György, Pál Lajos, Pethő Róbert.

rendezte a Tanszék és az Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EG (Universität Trier) az azonos című, a DAAD által támogatott közös kutatást lezáró „Die Arbeitnehmermobilität in der Europäischen Union” című konferenciát. Már az akadémiai kutatócsoport működésének megkezdését követően került sor a kutatást előkészítő tudományos tanácskozásra 2012 októberében. Ezen tizennégy előadás hangzott el a kutatásba bekapcsolódott (tizenkét országból érkezett) külföldi és hazai kollégáktól. A Visegrád Alap támogatásával szervezte 2013 tavaszán Kajtár Edit az „Empower – Cooperation for Employees with Changed Working Abilities” című konferenciát, amelyen a téma hazai kutatóin kívül öt ország képviselői vettek részt.

A Kar Doktori Iskolája munkajogi alprogramjának vezetője Kiss György. Az alprogram keretében ez idő szerint Bankó Zoltán, Berke Gyula és Kovács Erika hirdetnek témákat.⁹⁰ Az alprogramhoz kapcsolódóan e dolgozat lezárásáig nyolcan szereztek Ph.D. fokozatot munkajogi és társadalombiztosítási jogi tárgyú értekezéseikkel.⁹¹ A képzés és az eljárás egy esetben zajlott német nyelven, illetve egy eredetileg német nyelvterületen szerzett fokozat honosítására került sor.⁹²

A Tanszéket 2012. július 1. napjától Berke Gyula vezeti. A Tanszék munkatársainak közreműködésével benyújtott „A kollektív megállapodások munkajogi dogmatikája” című pályázatát az OTKA Bizottsága támogatásban részesítette, így a Tanszék egyik fő kutatási iránya 2014. január 1. napjától az említett téma lesz. A Tanszék aktuális feladatai között szerepel, hogy – tekintettel az új Mt. hatályba lépésére – a 2013. év második felében munkajogi tankönyvet is kiadjon.

A társadalombiztosítási jog oktatása

Az 1989-től a Karon egyetemi tanársegédként alkalmazott Berke Gyula feladata lett a társadalombiztosítási jog oktatása. Ennek előzményeként a Karon két körülmény említhető. Az egyik Esztergár Lajos működése.⁹³ Ő a szociálpolitikai, illetve a szociális igazgatás körében folytatott munkásságához kapcsolódóan foglalkozott egyes társadalombiztosítási jogi kérdésekkel.⁹⁴ A tantárgy oktatásának másik előzménye az, hogy mivel az 1951. évi Mt. (és egy ideig az 1967. évi is) társadalombiztosítási fejezetet is tartalmazott, a munkajog oktatása körében az előadók (és a tankönyvek, jegyzetek⁹⁵) érintették a társadalombiztosítási jogot is.

⁹⁰ Ld. doktori-iskola.ajk.pte.hu/menu/20

⁹¹ Berke Gyula, Horváth István, Bankó Zoltán, Hatvani Zsolt Ákos, Barakonyi Eszter, Kajtár Edit, Judith Maria Wallath (német nyelvű eljárásban), Ásványi Zsófia.

⁹² Ld. Kovács Erika 83. lábjegyzetben említett dolgozatát.

⁹³ Ehhez ld. Ivancsics Imrének a közigazgatási jog oktatásával és kutatásával kapcsolatosan e kötetben található dolgozatát.

⁹⁴ Ehhez kapcsolódó alapkötet: Esztergár Lajos: A szociálpolitika tételes jogi alapja. Pécs, 1936, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet Nyomtatása. A kötet a Pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának Esztergár Lajos által szervezett szociális tanfolyama keretében jelent meg.

⁹⁵ Már Rudolf Lóránt 1951. évi jegyzete is.

Más jogi karokon (különösen Szegeden) a kilencvenes évek elején a tantárgy már szerepelt a jogászképzés tantervében. Az oktatásra való felkészülés érdekében Berke Gyula beiratkozott a Szegeden Czúcz Ottó vezetésével folyó társadalombiztosítási jogi ún. posztgraduális képzésre. Tanulmányait – korábban említett – tartós külföldi ösztöndíjai miatt szakította meg. Ennek ellenére a szegedi tapasztalatok meghatározónak bizonyultak a tantárgy oktatása szempontjából. Ez elsősorban abban mutatkozott meg, hogy a társadalombiztosítási jog rendszertani alapjai tekintetében az oktatás Czúcz Ottónak az akkor megjelent monográfiájára⁹⁶ támaszkodott. Ennek szemlélete különösen a társadalombiztosítási jogviszony elméleti alapkérdéseinek tárgyalásában tükröződött. A hallgatók a felkészüléshez szöveggyűjteményt⁹⁷ is használtak, ám nem lévén a korszakban általánosan használt egyetemi tankönyv (jegyzet),⁹⁸ a tananyag alapját elsősorban az elhangzott előadások anyaga képezte. A „Társadalombiztosítási jog” című jegyzet 2000-ben jelent meg.⁹⁹ A mintegy 180 oldal terjedelmű, 22 fejezetből álló tananyag első részében a társadalombiztosítási jog általános tanaival foglalkozik. E körben tárgyalja a szociális ellátási rendszer és a társadalombiztosítás fogalmát, alapvetően Czúcz Ottó kutatásainak eredményeire támaszkodva. Történeti fejezete a magyar társadalombiztosítás-történet mellett áttekinti egyes jelentősebb külföldi szociális ellátási rendszerek fejlődését is. Külön fejezet foglalkozik a társadalombiztosítási jogviszony elméleti alapkérdéseivel, figyelemmel arra is, hogy a joghallgatók a tantárgy keretében olyan jogviszony-struktúrákkal találkoznak, amelyeket sem a magánjogi, sem a közjogi tanulmányaik alatt nem ismerhettek meg. A jegyzet (ellátás-elméleti bevezető után) foglalkozik a magyar társadalombiztosítás (egészségbiztosítás és nyugdíjbiztosítás) ellátásaival, valamint a családtámogatási célú ellátásokat és a munkanélküliek ellátási rendszerét, de érint járulékelméleti, járulékfizetési, felelősségi és eljárási kérdéseket is. A jegyzetet a hallgatók mintegy fél évtizeden keresztül használták tananyagként, ám az már megszületésekor szembekerült a társadalombiztosítási jog oktatásának egyik alapvető problémájával. Ez a probléma a tételes jog szinte folyamatos változása. A jegyzet az 1997. évi új társadalombiztosítási jogszabályokkal kialakult hazai helyzetet dolgozta fel, ám már a kézirat lezárása és a megjelenés közötti időszakban – az említett okból – „elavult.”

A tanszék munkatársai 2006-ban készítettek újabb egyetemi jegyzetet.¹⁰⁰ Ez kissé szűkebb tematikával rendelkezik, mint a 2000. évi tananyag: nem foglalkozik felelősségi és eljárási kérdésekkel. E jegyzet hallgatók általi használata során is komoly nehézséget

⁹⁶ Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban. Budapest, 1989, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

⁹⁷ Juhász József (szerk.): Szöveggyűjtemény a magyar társadalombiztosítási jog tanulmányozásához. Bp., 1986, Népszava Kiadó.

⁹⁸ A nyolcvanas évek közepén megjelent jegyzet akkor (a kilencvenes évek közepére) már nem volt használható. Ld. Juhász József (szerk.): Magyar társadalombiztosítási jog. Egyetemi jegyzet. Budapest, é. n. Népszava Kiadó.

⁹⁹ Berke Gyula – Hatvani Zsolt: Társadalombiztosítási jog. Pécs, 2000, PTE FEEFI. Újabb (átdolgozott) kiadása 2001-ben látott napvilágot ugyanott. A jegyzet egyik szerzője Hatvani Zsolt 2010-ben szerzett Ph.D. fokozatot a munkajogi doktori alprogramban „A Nemzeti Egészségügyi Szolgálat változó szerepéről és felépítéséről Angliában 1948 és 2010 között.”

¹⁰⁰ Berke Gyula – Bankó Zoltán – Kajtár Edit: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Pécs, 2006, JUSTIS Kiadó.

okozott a tételes jog hektikus változása,¹⁰¹ amely egészen napjainkig tart (a 2010-et követő időszakban elsősorban a nyugellátások rendszere tekintetében). Az újabb tananyag készítése ez idő szerint folyamatban van.

A társadalombiztosítási jog oktatásának kezdeteitől egy féléves kötelező tantárgy a jogász képzésben (nappali és levelező munkarendben) heti két óra előadással, amelyekhez nem kapcsolódik gyakorlat. A Tanszék alkalmanként szabadon választható tárgyakat hirdet, esetenként óraadó kollégák részvételével.¹⁰² A társadalombiztosítási jog más szakok, illetve szakirányú továbbképzések tanrendjében is helyet kap. Elsősorban ez az oka annak, hogy az oktatásban ma már a Tanszék valamennyi oktatója részt vállal. A tantárgy oktatásának fejlesztése érdekében fogalmazódott meg 2012-ben a szociális jog és a szociális igazgatás oktatásában érintett tanszékek¹⁰³ együttműködésének új alapokra helyezése. Erre várhatóan a jogászképzés új tantervének¹⁰⁴ kialakítása keretében kerül sor a közeli jövőben.

* * *

Die Geschichte des Unterrichts und der Forschung des Arbeitsrechts und des Sozialversicherungsrechts an der Staats- und Rechtswissenschaftliche Fakultät in Pécs

Die Abhandlung bietet ein Übersicht über die Tätigkeit des Lehrstuhls für Arbeitsrecht und Sozialversicherungsrecht ab den Anfängen in späten 40-er Jahren bis 2013, aus Anlaß der Gründung der Fakultät im Jahre 1923 in Pécs.

¹⁰¹ Ez is indokolta azt, hogy a Tanszék hangsúlyt fektetett az ajánlott irodalomnak a hallgatók általi feldolgozására. Az ajánlott irodalom körében található az ezredfordulót követően Czucz Ottó (szerk.): Szociális jog I-II. Budapest, é. n., Unió Kiadó; Molnárné Dr. Balogh Márta: Társadalombiztosítási jog. Budapest, 2004, Novissima Kiadó; Fabók András – Prugberger Tamás: Társadalombiztosítási jog. Budapest, 2005, Szent István Társulat.

¹⁰² Az utóbbi években Dr. Kovács Dalma kolléganő működött közre a Tanszék tevékenységében. Ő a nyugdíjbiztosítási igazgatás különböző szerveinél dolgozott jogászként.

¹⁰³ A szociális jog tantárgyat ez idő szerint a Polgári Jogi Tanszék oktatja, a szociális igazgatás pedig a Közigazgatási Jogi Tanszék tevékenységi körében van.

¹⁰⁴ Az új tanterv kidolgozása a Nemzeti Felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvényhez, illetve az annak nyomán (az elmúlt húsz esztendőben sokadszor) megindult felsőoktatási reformfolyamathoz kapcsolódik.